[א]שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד ברוך אתה ה' יוצר האדם שוש תשיש ותגל העקרה בקבוץ בניה לתוכה בשמחה ברוך אתה ה' משמח ציון בבניה שמח תשמח ריעים האהובים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם ברוך אתה ה' משמח חתן וכלה ברוך אתה ה' אמ"ה אשר ברא ששון ושמחה חתן וכלה גילה רינה דיצה חדוה אהבה ואחוה ושלום וריעות מהרה ה' אלהינו ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול מצהלות חתנים מחופתם ונערים ממשתה נגינתם בא"י משמח חתן עם הכלה לוי איקלע לבי רבי בהלוליה דר"ש בריה בריך חמש רב אסי איקלע לבי רב אשי בהלוליה דמר בריה בריך שית לימא בהא קמיפלגי דמ"ס חדא יצירה הואי ומ"ס שתי יצירות הואי לא דכ"ע חדא יצירה הואי מ"ס בתר מחשבה אזלינן ומ"ס בתר מעשה אזלינן כי הא [ב]דרב יהודה רמי כתיב [1]ויברא אלהים את האדם בצלמו וכתיב [2]זכר ונקבה בראם הא כיצד בתחלה עלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף נברא אחד רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך [ג]אי איכא פנים חדשות בריך כולהו ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא משבעה ועד שלשים בין אמר להו מחמת הלולא ובין לא אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו מכאן ואילך אי אמר להו מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא לא וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפי משמיה דרבא [ד]עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת [ה]אמר רב פפא מכי רמו שערי באסינתא איני והא רב פפא איעסק לאבא מר בריה ובריך משעת אירוסין שאני רב פפא דהוה טריח ליה רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא ובריך משעת אירוסין אמר קים לי בגוייהו דלא הדרי בהו לא אסתייע מילתא והדרי בהו רב תחליפא בר מערבא איקלע לבבל בריך שית אריכתא ולית הלכתא כוותיה רב חביבא איקלע לבי מהולא בריך שהשמחה במעונו ולית הלכתא כוותיה משום דטרידי דאית ליה צערא לינוקא א"ר נחמן אמר רב [ו]חתנים מן המנין [ז]ואין אבלים מן המנין מיתיבי חתנים ואבלים מן המנין מתניתא קא רמית עליה דרב [ח]רב תנא הוא ופליג איתמר [ט]אמר ר' יצחק א"ר יוחנן חתנים מן המנין ואין אבלים מן המנין

כי

והתקין לו ממנו בנין עדי עד היא הנקבה. שוש תשיש לפי שאנו צריכין להעלות זכרון ירושלים על ראש שמחתנו שנאמר (תהלים קלז) תדבק לשוני לחכי וגו'. שמח תשמח ברכה לחתן וכלה שיגלימו בשמחה וטוב לב. ואשר ברא לשם כל ישראל. ולפי שהסדר מתחיל מאשר יצר לפיכך פתח בה בברוך וחתם בה בברוך כדרך כל ראשי סדרי ברכות. ושוש תשיש ושמח תשמח מפני שהן ברכה הסמוכה לחברתה לא פתח בה בברוך שכן תיקנו לכל הברכות שסמוכות אחר הראשונה על הסדר. ואשר ברא מפני שהיא נאמרת יחידית ברוב ימי המשתה כשאין שם פנים חדשות לפיכך אינה מן הסמוכות והוצרך לפתוח בה בברוך ולסיים בה בברוך. אבל שהכל ברא לכבודו אינה מן הסדר אלא לאסיפת העם הנאספים שם לגמול חסד זכר לחסדי המקום שנהג עם אדם הראשון שנעשה לו שושבין[א] ונתעסק בו ואסיפה זו כבוד המקום היא וברכה זו לכך נתקנה ומשעת אסיפה היא ראויה לברך אלא מכיון שיש ברכה על הכוס הזקיקוה לסדרה עליו מידי דהוה אברכת בשמים וברכת על האור במוצאי שבת דאמרי' (ירושלמי [ב]דפסחים פ"י) רבי מפזרן וחוזר וסודרן על הכוס ורבי חייא מכנסן הואיל ויש שם כוס ולפי שאינה משאר סדר הברכות וכולה הודאה אחת לא חתמו בה בברוך מידי דהוה אברכת פירות ומצות. וכן ברכת יוצר האדם שתיקנה ליצירה ראשונה של אדם הראשון כדלקמן אי למ"ד ב' יצירות הוו אי למ"ד ב' יצירות עלו במחשבה ובתר מחשבה אזלינן מ"מ אינה מסדר ברכות הזווג דהא ביצירה הראשונה אכתי נקבה לא הואי וא"ת למה היא באה מתוך שאנו מברכין על יצירה השניה תקנו אף על הראשונה שהיא עיקר ותחילתו: **והתקין לו ממנו.** מגופו מצלעותיו: **בנין עדי עד.** בנין נוהג לדורות. וחוה קרי לה בנין על שם ויבן את הצלע (בראשית ב): **עקרה.** ירושלים: **ריעים האהובים.** החתן והכלה שהן ריעים האוהבים זה את זה: **כשמחך יצירך.** כמו ששמחת את אדם הראשון: **בגן עדן מקדם.** דכתיב ויטע גן בעדן מקדם וישם שם וגו' (שם): **משמח חתן וכלה.** ובאחרונה משמח חתן עם הכלה לפי ששמחת ברכה הראשונה לא בשמחת חתונה אנו אומרים שהרי תפלה היא שמתפללים ומברכין שיהו שמחים בהצלחה כל ימיהם לפיכך אין לחתום בה משמח חתן עם הכלה דמשמע איש באשתו אלא ברוך ה' משמח את שניהם לעולם בסיפוק מזונות וכל טוב ובאחרונה שבח שמשבח להקב"ה שברא חתונת דיבוק איש באשה על ידי שמחה וחדוה לפיכך יש לחתום משמח חתן עם הכלה שהוא לשון שמחת איש באשה: **בריך חמש.** שהכל ואשר יצר ושוש תשיש שמח תשמח אשר ברא: **בריך שית.** יוצר האדם הוסיף: **חדא יצירה הואי.** כמאן דאמר בעירובין (דף יח.) ויבן את הצלע פרצוף שמתחילת ברייתו נברא שני פרצופין זכר מלפניו ונקבה מאחור: **שתי יצירות.** כמאן דאמר [שם] זנב היה וממנו נבראת האשה והרי כאן שתי יצירות: **בתר מחשבה אזלינן.** ששנים עלו במחשבה להבראות ונברא אחד בעירובין כפ' עושין פסין [שם]: **מברך שהשמחה במעונו.** בתחילת הזימון: **בין אמר להן.** לקרואין: **מחמת הלולא.** קראתי לכם הלום לסעודה: **מעיקרא.** קודם החופה אם הזמין קרואים ואמר להם מחמת שאני רוצה להכניס בני לחופה: **מאימתי.** הויא התחלת שמחת חופה לברך שהשמחה במעונו: **מכי רמי שערי באסינתא.** יש שורין שעורים בעריבת מים [כ]להטיל שכר לצורך חופה. וי"א לשם החתן והכלה זורעין שעורין בעציץ לומר פרו ורבו וצמחו כשעורים הללו: **דהוה טריח ליה.** מתוקנים היו לו כל צרכי חופה וסעודה: **איעסק לבריה.** שידך לו אשה: **ובריך משעת אירוסין.** שהשמחה במעונו: **והדרי בהו.** לא נתנו לו האשה: **שית אריכתא.** הוסיף דברים על שהכל ועל ברכת יצירה ראשונה וחתם בהם בברוך: **ולית הלכתא כוותיה.** כדפי' לעיל: **לבי מהולא.** לסעודת מילה: **חתנים מן המנין.** לקמן מפרש למאי הלכתא:

בברכת

שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם. פותחת בברוך אע"פ שכל אחת סמוכה לחבירתה כיון דקצרות הן אם לא היה פותח בברוך היה נראה הכל ברכה אחת וכן אשר יצר אם לא היה פותח בברוך היה נראה שהיתה מתחלת מברוך יוצר האדם אשר יצר אבל שוש תשיש שהיא אחר ברכה ארוכה אין צריך לפתוח בברוך ואשר ברא פותחת בברוך לפי שמברכים אותה בפני עצמה כשאין פנים חדשות כדפירש בקונטרס ועל שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם פי' בקונטרס טעם אחר ור"ת פירש דיוצר האדם פותחת בברוך לפי שיש שלא היו אומרים אותה כדאמר בסמוך ואור"ת דבפרק קמא דברכות (דף יא:) גבי ברכת התורה גרסי' ר' יוחנן מסיים בה הכי והערב נא דברכה אחת היא דאי הוו שתי ברכות היה צריך לפתוח בברוך אע"ג דסמוכה לחברתה כיון שאותה שלפניה היא קצרה ובתר הכי גרסינן הלכך נימרינהו לתרווייהו ולא גרסינן לכולהו דאם כן הוה משמע דשלש ברכות הן: **חדא** יצירה הואי. צריך לומר דהיינו כמאן דאמר פרצוף אחד מדקאמר בתר הכי דכולי עלמא חדא יצירה הואי מר סבר בתר מחשבה אזלינן וכריש פרק שני דעירובין (דף יח. ושם) משמע בהדיא דלמאן דאמר פרצוף אחד הוה עלה במחשבה להבראות שנים אבל למאן דאמר התם שני פרצופים לא סבירא ליה הכי כן פירש רשב"ם:

רב תנא הוא ופליג. לא בעי לשנויי כי תניא היא בברכת המזון כדמשני רבי יוחנן דנראה לו דוחק להעמיד כן ונוח לו טפי לומר דפליג ומדלא קאמר ר' יוחנן [ל]תנאי ופליג יש להוכיח דר"י אמורא היה דאי הוה תנא הוה משני כדמשני לרב ואין להקשות דאמאי לא משני רבי יוחנן תנאי דאמרי כרב דתנא הוא דרבי יוחנן לא היה מחזיק רב כתנא דפליג עליו בכל דוכתא ומיהו איכא נמי רבי יוחנן שהיה תנא דתניא בשילהי דנזיר (דף סה. ושם) וכמה שיעור תפיסה פירש רבי יוחנן כו':

כי

מסורת הש"ס

א) [עירובין יח. ע"ש היטב ועי' גם ברכות סא. ומלוה לייתא, וגם ליתא ר' אבהו וכ"ה בשאלתות], ב) [עיין ח:], ג) [סנהדרין לח.], ד) [עירובין נ: וש"נ], ה) [מגילה כג.], ו) [ברכות סא.], ז) פסחים נד. ח) צ"ל דברכות פ"א ה"ה, ט) [ברכות מח.], י) [עיין תוס' ע"ז ח: ד"ה מכי וכו' הפינו על פירוש זה], כ) עי' יומא מג:

◆

תורה אור השלם

1. וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: בראשית א כז

2. זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם: בראשית ה ב

◆

מוסף רש"י

זכר ונקבה בראם. דמתחילת ברייתם תרי הוו (ברכות סא.) זכר מצד זה ונקבה מצד זה (עירובין יח.). **מכי רמו שערי באסינתא.** לעשות שכר ליום המשתה. אסינתא, עריבות ששורין בהן שעורין לעשות שכר, ל"א טומנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומוליכין לפני החתן והכלה כשהם צומחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה (ע"ז ח:). **ואין אבלים מן המנין.** שהרי הוא אומר ברכה למנחמים בפני עצמן, אחינו בעל הגמול ישלם לכם גמולכם הטוב בא"י משלם הגמול, ולאבלים בפני עצמן, אחינו בעל הנחמות ינחם אתכם בא"י מנחם אבלים, ואינו כוללן יחד (מגילה כג:).

◆

תוספות רי"ד

שעדיין לא שמען: מאי מברך אר"י שהכל ברא לכבודו. יוצר האדם. אשר יצר. שוש תשיש. שמח תשמח. אשר ברא. פי' תחלה מברך שהכל ברא לכבודו משום דברכת חתנים צריכה עשרה כדכתיב במקהלות ברכו ה' וכתיב ברוב עם הדרת מלך. וזו האסיפה היא על כבודו לברכו ברבים מ"ה מתחיל ומברך שהכל. אח"כ מברך יוצר האדם כנגד יצירה ראשונה שנברא לבדו. אח"כ מברך על יצירת שניהם האיך הפריד לו אשה מצלעותיו ומפני שמאריך דבריו חותם בה. אבל השתים הראשונות שהן קצרות אינו חותם בהן ואע"פ שהיא סמוכה לשלש ראשונות שבירך כבר פותח בה בברוך מפני שהשלש ראשונות פתיחה בברוך יש בהן. אבל חתימה אין בהם ואינו נקרא ברכה הסמוכה לחברתה שאין פותחים בה בברוך כשמתחיל לאחרי' כגון ברכות י"ח וברכות ק"ש. אבל הסמוכה לברכה קטנה פותחים בה בברוך כמו שאנו עושים בק' ברכות שאותן שהם קצרות מברכין על כ"א וא' בפתיחה ולא יותר וכשמתחיל לברך ברכות הארוכות פותח בה בברוך. ואין סמיכות ברכות הקצרות פוטרת מלפתוח בה בברוך. ונ"ל שטועים הם בני אדם שמתחילים מאה ברכות מאלהי נשמה מפני שלא מצינו בשום מקום שיתחיל בברכות בלא פתיחת ברוך. וכן ראוי להתחיל ברוך אשר יצר את האדם בחכמה. ויש בה פתיחה לפניה וחתימה לאחריה. ואח"כ אומר אלהי נשמה וחותם בה בברוך ואינו פותח בה בברוך מפני שהיא סמוכה לה. אח"כ אומר כל הקצרות. ואח"כ אומר המעביר שינה. ופותח בברוך. מפני שסמיכות ברכות הקטנות אינה פוטרתה, ובברכת התורה פותח בה בברוך מפני שלא נתקנה עם סדר ק' ברכות אלא כשצריך ללמוד הילכך יש בה פתיחה. אח"כ מברך שוש תשיש קודם שיברך על שמחת החתן דכתיב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי. ומפני שהיא סמוכה לחתימת אשר יצר אינו פותח בה בברוך. אח"כ אומר שמח תשמח שישמח החתן והכלה כל ימיהם ואין זו שמחת הזיווג ומסיים בה משמח חתן וכלה ואינו פותח בה בברוך מפני שסמוכה היא לחתימת שוש תשיש. אח"כ אומר אשר ברא שהוא שמחת הזיווג וחותם בה משמח חתן עם הכלה ששמחים כשמזדווגים זה עם זה ואע"פ שהיא סמוכה לחתימה הראשונה שלפניה ודין הוא שלא נפתח בה בברוך. אפ"ה מפני שמברכים אותה לבדה בדליכא פנים חדשות הוא פותח בה בברוך: רב אשי איקלע לבי רב כהנא יומא קמא בריך כולהו מכאן ואילך אמר אי איכא פנים חדשות נבריך כולהו. ואי לא אפושי שמחה בעלמא הוא. מברך שהשמחה במעונו ואשר ברא. פי' יומא קמא בין בשעת כניסתן לחופה בין בסעודה מברך כולהו ואין צריך פנים חדשות דהא מכאן ואילך לא הוי אלא בסעודה. א"כ יומא קמא אפילו בסעודה מברך ז' ברכות בלא פנים חדשות. ומכאן ואילך בלא פנים חדשות מברך שהשמחה במעונו בברהמ"ז ואשר ברא שהוא עיקר ברכת החתונות בסוף ברהמ"ז. מז' ועד ל' בין אמר מחמת הלולא בין לא אמר מחמת הילולא מברך שהשמחה במעונו. פי' אבל לא אשר ברא שהוא ברכת החתונות. וכיון שעברו ז' ימי חתונות אינו ראוי לברכם. מכאן ואילך אי אמר מחמת הלולא מברך שהשמחה במעונו ואי לא לא. וכי אמר מחמת הלולא עד אימת. א"ר פפי משמיה דרבא עד תריסר ירחי שתא. מעיקרא מאימת א"ר פפא מכי רמו שערי באסותא פי' כיון שמשליך השעורים בגיגית לעשות מהן שכר לצורך הסעודה אבל לא משעת אירוסין: רבינא איעסיק ליה לבריה בי רב חביבא בריך משעת אירוסין. אמר קים לי בגווייהו דלא הדרי ביה ולא אסתעייא מילתא והדרי ביה: רב תחליפא איקלע לבבל בריך שית אריכתא. פי' הוסיף דברים על שהכל ועל יוצר הארם. והאריך בהן וחתם בהם ופסיק תלמודא ולית הלכתא (כותיה) [כוותיה]: רב חביבא איקלע לסעודת המילה בריך שהשמחה במעונו ופסיק תלמודא ולית הלכתא [כוותיה] משום דאית ליה צערא לינוקא. אר"י אמר ר"י מברכין ברכת חתנים בעשרה כל ז'. וחתנים מן המנין ברכת אבלים כל ז' ואין אבלים מן המנין. והוא שבאו פנים חדשות. מאי ברכת אבלים ברכת רחבה פי' היו מברין את האבל ברחובה של עיר ומברכין שם כנגד השם וכנגד אבלים וכנגד המנחמים וכנגד כל ישראל כדמפרש בגמרא וצריכה עשרה ובאותן יו"ד אין אבלים מן המנין כברכת המזון כגון ג' לזימון ויו"ד לאלהינו:

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ב מהל' ברכות הל' יא ופ"י מהל' אישות הל' ג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' סב סעי' א:

מ ב מיי' הל' ברכות שם הל' י טוש"ע שם סעיף ז:

מא ג מיי' (פ"י מהל' אישות ה"ו) [פ"ה מהל' ברכות הל"ה] טוש"ע שם סעיף יג:

מב ד מיי' הל' אישות שם הל' ה ופ"ב מהל' ברכות ה"י טוש"ע שם סעיף ד: